

DATE ARHEOZOOLOGICE PRIVIND AȘEZAREA GETO-DACICĂ DE LA GRĂDIȘTEA (JUD. BRĂILA)

DE

CARMEN TARCAN-HRIȘCU, LUMINIȚA BEJENARU, MIRCEA ȘT. UDRESCU

Materialul faunistic care face obiectul studiului de față provine din așezarea geto-dacică (secolele II-I î. de Hr.) de la Grădiștea (jud.Brăila)¹. Recent, din aceeași așezare a mai fost publicat un lot faunistic de peste 800 piese².

Eșantionul pe care îl prezentăm provine din complexe închise și anume din trei gropi cu reziduuri menajere și dintr-un bordei. Distribuția numerică și procentuală pe specii a fragmentelor osteologice identificate pe complexe și a numărului minim de indivizi estimați este prezentată în tabelul I. După cum se observă, au fost determinate șase specii domestice și patru specii sălbatice. Se constată astfel o netă predominanță a resturilor osteologice de la animalele domestice (97,4%); dintre acestea, bovinele au fost cel mai bine reprezentate (41,9%).

Tabelul I

REPARTIȚIA PE COMPLEXE A SPECIILOR DE MAMIFERE

SPECIA	G 83	G 147	G 148	B 12	NR	%	NMI	%
Bos taurus	–	57	18	182	257	41,92	22	28,58
Ovis arics/Capra hircus	–	26	24	89	139	22,68	16	20,78
Sus domesticus	3	24	16	115	158	25,78	22	28,58
Equus caballus	–	2	3	34	39	6,36	5	6,49
Canis familiaris	–	–	–	4	4	0,66	3	3,89
Total sp. dom.	3	109	61	424	597	97,40	68	88,32
Cervus elaphus	–	2	–	4	6	0,98	3	3,89
Capreolus capreolus	–	–	–	3	3	0,48	2	2,60
Sus scrofa	–	1	–	5	6	0,98	3	3,89
Lepus europaeus	–	–	–	1	1	0,16	1	1,30
Total sp. sălbatice	0	3	0	13	16	2,6	9	11,68
Total mamifere	3	112	61	437	613	100,00	77	100,00

NR = număr de resturi; NMI = număr minim de indivizi estimați; G =groapă; B = bordei

Repartiția materialului faunistic pe regiuni corporale, pentru principalele specii de mamifere domestice, ilustrează o distribuție relativ omogenă a acestora, ceea ce permite să presupunem că animalele erau mai probabil tranșate în perimetrul așezării (Tab. 2). Pentru toate speciile se observă o pondere mai mare a regiunii cefalice, situație

¹ Mulțumim domnului dr. Valeriu Sîrbu pentru amabilitatea de a ne pune la dispoziție materialul osteologic, precum și toate datele privind caracterul și datarea complexelor.

² M. Șt. Udrescu, *Așezarea geto-dacă de la Grădiștea (jud. Brăila); date zooarheologice*, în *Istros*, VI, 1992, p. 47-50.

cauzată probabil de faptul că oasele regiunilor carnate sunt în general fragmentare și multe dintre ele intră în categoria celor nedeterminabile. În cadrul complexelor se observă diferențe cantitative între materialul din gropi și cel din bordei. Astfel, spre deosebire de bordei, unde regiunile corporale sunt reprezentate prin proporții relativ echilibrate, în gropi, unde și numărul de piese este mai redus, se observă o pondere net mai mare a fragmentelor de craniu și rahis. În cazul taurinelor, în groapa 147, se remarcă prezența unui număr ridicat de fragmente de rahis și a unui număr mic de piese provenite de la regiunile carnate. În privința numărului ridicat de coaste și vertebre, situația este neconcludentă, acestea fiind adesea foarte fragmentare, ceea ce conduce la un număr mai mare decât cel real. Cele mai mari discrepante se observă la porcine: pentru acestea, regiunea cefalică este cel mai bine reprezentată în toate complexele luate în studiu, fapt datorat numărului ridicat de maxilare. În stadiul actual al cercetărilor, această distribuție diferită a resturilor osteologice pe regiunile corporale între gropi și bordeie precum și, într-o oarecare măsură și între principalele specii domestice luate în discuție, ni se pare aleatoare; eșantionul prelucrat provine dintr-un număr redus de complexe așa încât nu ne putem hazarda în emiterea unei concluzii în acest sens.

Tabelul 2

RÉPARTIȚIA PE REGIUNI CORPORALE ÎN COMPLEXE A RESTURILOR PRINCIPALELOR SPECII DOMESTICE

	Bos taurus					Ovis/Capra					Sus domesticus				
	G 147	G 148	B 12	Nr	%	G 147	G 148	B 12	Nr	%	G 147	G 148	B 12	Nr	%
Cr	16	2	38	56	21,78	10	3	31	44	31,66	11	6	56	73	47,09
Cn	3	0	34	37	14,4	3	2	10	15	10,79	1	1	15	17	10,98
Ra	22	7	18	47	18,28	7	12	6	25	17,98	4	3	10	17	10,98
S	2	4	24	30	11,68	4	1	9	14	10,07	4	0	14	18	11,61
Z	3	1	33	37	14,4	1	1	21	23	16,55	3	5	19	27	17,41
A	11	4	35	50	19,46	1	5	12	18	12,95	1	1	1	3	1,93
T	57	18	182	257	100	26	24	89	139	100	24	16	115	155	100

Cr = cranium; Cn = centuri; Ra = rahis; S = stilopod; Z = zcugopod; A = autopod; G = groapă; B = bordei; T= total

GROAPA 83 (125-101 î. de Hr.)³. Din acest complex au fost recoltate patru fragmente osteologice: trei de porc domestic (*Sus domesticus*) și o vertebră de pește (somn – *Silurus glanis*). Dintre cele trei piese osteologice atribuite porcului domestic, două fragmente de mandibulă provin de la același individ de sex masculin; cea de a treia piesă este un canin inferior ce provine de la un individ femel.

GROAPA 147 (125-76 î. de Hr.)⁴. Au fost prelevate din acest complex 132 de resturi, dintre care 129 au fost atribuite mamiferelor; trei provin de la pești teleosteeni. Din cele 129 de resturi de mamifere, 112 au fost determinate și provin în cea mai mare parte de la specii domestice.

Bos taurus. Bovinele domestice sunt de departe specia cea mai bine reprezentată, fiindu-i atribuite 57 de piese osteologice. Acestea provin atât de la animale adulte, așa cum o sugerează fragmentul de maxilar cu M³ într-un grad mediu de uzură, cât și de la animale tinere, fapt ilustrat de cele câteva piese neepifizate.

Ovis aries/Capra hircus. Cele 26 piese identificate provin de la un număr de minimum două exemplare, după cele două fragmente de mandibulă: primul de peste 3 ani (M₁ mediu erodat), al doilea de circa 1,5 ani (M₁ în erupție). După un metacarp întreg de *Ovis aries* se poate stabili o valoare a taliei de 61,1 cm (coeficient Teichert) sau de 60,5 cm (coeficient Talkin), valoare care intră în limitele de variabilitate semnalate pentru așezările geto-dace din țara noastră (coeficient Talkin)⁵ și din Europa centrală și de vest (55-72 cm – coeficient

³ V. Sirbu, F. Anastasiu, *Cercetările din așezarea geto-dacă de la Grădiștea, jud. Brăila, campania 1979-1981*, în *Istros*, II-III, 1983, p.167.

⁴ Material inedit (săpături V. Sirbu).

⁵ S. Haimovici, *Creșterea animalelor la geto-dacii (sec. IV î.e.n - sec. I e.n.) din Moldova și Muntenia*, în *Thraco-Dacica*, VIII, 1987, 1-2, p.146-147 (tabelul 1), 149; M. Șt. Udrescu,

Quelques problèmes de zooarchéologie concernant la période géto-dace dans la Plaine Roumaine, în *Dacia*, N.S., 29, 1985, 1-2, p. 130 (tabelul 2); idem, *Considerații arheozoologice privind creșterea animalelor și vânătoarea la geto-dacii din Cîmpia Română*, în *Cultură și civilizație la Dunărea de Jos, Călărași*, 1985, 1, p. 63, 65 (tabelul 2).

Teichert)⁶. Au fost identificate cele două specii: *Ovis aries* (oaia) și *Capra hircus* (capra), oile fiind mai bine reprezentate decât caprele.

Sus domesticus. Au fost determinate 24 de piese osteologice aparținând acestei specii. Studiul seriilor dentare nu indică nici un individ sacrificat sub vârsta de șase luni. Maximul vârstei atinse este de 18-24 luni (după o mandibulă cu M_3 neajuns la nivel). După gradul de epifizare la nivelul oaselor lungi distingem și resturi provenite de la indivizi apropiați de 3,5 ani. Foarte posibil, sacrificarea animalelor se făcea în intervalul cuprins între șase luni și doi ani. Indivizii ce depășeau această vârstă erau probabil păstrați pentru reproducere. Raportul dintre sexe, stabilit pe fragmentele de maxilare, este de 3 femele/1 mascul.

Equus caballus. Calului domestic i-au fost atribuite un fragment cubitus proximal cu tuber olecranian desprins (individ de circa 3,5 ani) și un fragment condil femural.

Cervus elaphus. Cerbului îi aparțin un fragment de radius distal și un fragment de falanga II.

Sus scrofa. Singura piesă atribuită mistrețului cu o oarecare certitudine este un fragment de craniu (regiunea parieto-occipitală) cu reliefuri musculare puternice, net mai mare decât celelalte fragmente craniene întâlnite în toate complexele.

Tabelul 3

FRECVENȚA SPECIILOR DE MAMIFERE DIN BORDEIUL 12
(PE BAZA RESTURILOR GĂSITE)

Nr. crt.	SPECIA	NR	%
1	<i>Bos taurus</i>	182	41,65
2	<i>Ovis aries /Capra hircus</i>	89	20,36
3	<i>Sus domesticus</i>	115	26,32
4	<i>Equus caballus</i>	34	7,78
5	<i>Canis familiaris</i>	4	0,92
Total sp. domestice		424	97,03
6	<i>Sus scrofa</i>	5	1,15
7	<i>Cervus elaphus</i>	4	0,92
8	<i>Capreolus capreolus</i>	3	0,68
9	<i>Lepus europaeus</i>	1	0,22
Total sp. sălbatice		13	2,97
Total general		437	100,00

GROAPA 148 (150-100 î. de Hr.)⁷. Din acest complex s-au prelevat 71 de fragmente, dintre care 61 aparțin mamiferelor, iar trei provin de la pești teleosteeni. Resturile nedeterminabile aparțin tot mamiferelor.

Bos taurus. Din cele 18 piese osteologice atribuite bouului domestic, un fragment de corn, prin caracterele sale metrice, ar putea proveni de la un exemplar mascul (Tab. 4). Talia calculată pe baza unui metacarp provenind de la un exemplar femel este de 104,4 cm. În legătură cu aceasta, amintim că, asemenea valoare se apropie mai degrabă de valorile minime obținute în alte așezări contemporane de pe teritoriul țării noastre⁸.

Ovis aries/Capra hircus. Din cele 24 de piese osteologice identificate, un fragment de corn a putut fi atribuit cu certitudine oii. Un femur este neepifizat proximal, ceea ce indică un exemplar sacrificat anterior vârstei de 2,5-3 ani.

Sus domesticus. Dintre cele 16 piese determinate, un fragment de maxilar cu M^3 în erupție ne-a permis să apreciem vârsta de sacrificare în intervalul 18-24 luni.

Equus caballus. Sunt trei fragmente determinate: un rest de metatars, extremitate proximală (lăț. prox.=51 mm), o falanga I (lung. max.=81 mm) și o porțiune din sacrum.

⁶ F. Audoin-Rouzeau, *La taille du mouton en Europe de l'Antiquité aux temps modernes*, în *Fiches d'ostéologie animale pour l'archéologie serie B: mammifères*, nr. 3, 1991, p. 17 (tabelul 1).

⁷ Material inedit (săpături V.Sirbu).

⁸ S. Haimovici, *op.cit.*, în *Thraco-Dacica*, VIII, 1987, 1-2, p. 146-147 (tabelul 1); M. Șt. Udrescu, *op.cit.*, în *Istros*, VI, 1992, p. 47, 50 (tabelul 3).

BORDEIUL 12 (200-101 î. de Hr.)⁹. Lotul osteologic colectat însumează 579 fragmente dintre care 437 aparțin mamiferelor, cinci peștilor și unul păsărilor. Restul pieselor sunt nedeterminabile și provin tot de la mamifere. Singurul rest de pasăre identificat provine de la o specie de talie mare, probabil un caradrid (*Caradrius* sp.). Cele cinci fragmente de pește sunt probabil de crap (*Cyprinus carpio*). În ceea ce privește compoziția specifică, s-au determinat șase specii domestice și patru specii sălbatice (Tab. 3).

Tabelul 4

DATE BIOMETRICE PENTRU POPULAȚIA DE *BOS TAURUS* (mm)

	Nr. piese	Limite	Media
Corn:			
circumf. bază	1	165	—
diam. max. bază	1	57	—
diam. min. bază	1	42	—
Sex		mascul	
Mandibulă:			
lungimea M ₃	3	34–37	35,3
Radius:			
lăț. prox.	5	69–74	71,8
lăț. dist.	2	71,72	71,5
Tibia:			
lăț. prox.	3	54–68	61,3
Calcaneu:			
lung. max.	2	134*;134	134
lăț. max.	3	37–40	38,6
Astragal:			
lung. max.	1	64	—
Centrotars:			
lăț. max.	3	50–51	50,7
Ph. 1			
lung. lat.	8	52–67	58,5
lăț. prox.	8	25–33	28,4
Ph. 2			
lung.	4	36–40	38,0
lăț. prox.	4	26–31	28,5

*calcinat

Bos taurus. Bovinelor domestice le-au fost atribuite 182 de piese osteologice. Studiul seriilor dentare a evidențiat prezența tuturor categoriilor de vârstă în intervalul 24 de luni și 7-10 ani. Se cuvine semnalată astfel lipsa indivizilor sub doi ani. În cadrul categoriei mature se observă un vârf al tăierilor în intervalul de 3,5-5 ani. Observațiile făcute la nivelul oaselor lungi confirmă situația constatată la nivelul dentiției. Talia estimată pe cele trei metapodale întregi (un metacarp și un metatars provenind probabil de la exemplare femele și un metatars de la un exemplar castrat – identificate în acest complex), precum și pe cel din groapa 148 (metacarp provenind de la un individ femel) oferă o valoare medie de 109,4 cm (coeficient Talkin) sau de 109,9 (coeficient Fock), identică practic cu cele obținute anterior pe material provenit din această așezare (109,4 cm – coeficient Talkin, pe șase exemplare)¹⁰ (Tab. 5). Comparând această valoare cu media pentru epoca bronzului din țara noastră¹¹ se observă o descreștere a taliei bovinelor, fenomen de altfel general constat pentru epoca fierului¹².

⁹ Material inedit (săpături V.Sirbu).¹⁰ M. Șt. Udrescu, *op.cit.*, în *Istros*, VI, 1992, p.47.¹¹ S. Haimovici, *Caracteristicile mamiferelor domestice descoperite în stațiunile arheologice din epoca bronzului de pe teritoriul României*, în *AȘUI*, Sect. II, Biologic, XIV, 1968, 1, p. 188; idem, *Quelques caractéristiques de l'archéozoologie de la culture de Noua dans le contexte de Noua-Sabatínovka-**Coslogeni du Bronze final*, în *Thraco-Dacica*, XVI, 1995, 1-2, p. 238.¹² S. Haimovici, *L'élevage et la chasse chez les Gêto-Duces*, în *Domestikationsforschung und Geschichte der Haustiere*, Budapesta, 1973, p. 258; S. Bökönyi, *History of Domestic Mammals in Central and Eastern Europe*, Budapesta, 1974, p. 115, fig. 9.

Menționăm de asemenea, că media obținută este mai mică decât cea semnalată pentru stațiunile contemporane din Câmpia Română (114,8 cm – coeficient Talkin)¹³ și se înscrie în limitele de variabilitate pentru Europa centrală și de vest (98,5-139 cm – coeficient Fock)¹⁴.

Tabelul 5

VALORILE TALIEI (cm) PENTRU *BOS TAURUS*,
OBTINUTE PE METACARP ȘI METATARS (FOCK)

	Metacarp		Metatars	
	lung. max.	174	180	199
lăț. prox.	49	49	39	49
lăț. min. diaf.	25	27	23	27
lăț. dist.	44	48	43	52
Sex	femel	femel	femel	castrat ?
Talia (în cm)	104,4	108,0	108,5	118,8

Sus domesticus. Porcul domestic, cu cele 115 piese identificate, se plasează pe locul al doilea după bovinele domestice. Seriile dentare, bine reprezentate în eșantion, ne-au permis să apreciem că aceste fragmente provin de la un număr minim de 14 indivizi. Se constată astfel un optim al sacrificării în jurul vârstei de 18-24 luni, numeroase fragmente maxilare având ultimul molar în erupție. Porcinele aveau în general botul scurt și occipitalul drept. Datele metrice sunt redată în tabelul 6.

Tabelul 6

DATE BIOMETRICE (mm) PENTRU POPULAȚIA
DE *SUS DOMESTICUS*

	Nr. piese	Limite	Media
Mandibulă:			
lung. M ₃	3	28-30	28,7
lung. simfizici	1	83	—
Humerus:			
lăț. dist.	2	29; 35	32
Radius:			
lăț. prox.	3	25-28	26,3
Astragal:			
lung. max.	1	36	—

Ovis aries/Capra hircus. Dintre cele 89 de fragmente de ovicaprine, patru au putut fi atribuite cu certitudine oii (*Ovis aries*) și două caprei (*Capra hircus*)¹⁵. Astfel, oii i-au fost atribuite: un fragment de corn cu dimensiunile: circumf.bază=80 mm, diam.max. bază=27 mm, diam.min. bază=20 mm; un fragment de frontal ce poartă un cep de corn foarte mic, provenind probabil de la un individ femel; două fragmente de humerus (drept și stâng), care provin de la doi indivizi diferiți.

¹³ M. Șt. Udrescu, *op.cit.*, în *Cultură și civilizație la Dunărea de Jos*, 1985, p. 64, 65 (tabelul 2); idem, *op.cit.*, în *Dacia*, N.S., 29, 1985, 1-2, p. 130 (tabelul 2).

¹⁴ F. Audoin-Rouzeau, *La taille du boeuf domestique en Europe de l'Antiquité aux temps modernes*, în *Fiches d'ostéologie animale pour l'archéologie série B: mammifères*, nr. 2, 1991, p. 19 (tabelul 1).

¹⁵ J. Boessneck, H.-H. Müller & M. Teichert, *Osteologische*

Unterscheidungsmerkmale zwischen Schaf (Ovis aries Linné) und Ziege (Capra hircus Linné), în *Kühn-Archiv*, 78, 1964, p. 1-129; J. Boessneck, *Osteological Differences between Sheep (Ovis aries Linné) and Goat (Capra hircus Linné)*, în *Science and Archaeology*, Londra, 1969, p. 331-358; W. Prummel și H.-J. Frisch, *A Guide for the Distinction of Species, Sex and Body Side in Bones of Sheep and Goat*, în *Journal of Archaeological Science*, 13, 1986, p. 567-577.

Cele două piese atribuite caprei (*Capra hircus*) sunt: un fragment de corn tip „prisca”, provenind probabil de la un individ femel (circumf.bază=92 mm, diam.max. bază=33 mm, diam.min. bază=24 mm); un axis destul de masiv, provenind probabil de la un exemplar mascul.

Examinarea seriilor dentare existente arată că nu există nici un individ sacrificat mai devreme de 9 luni. Astfel, resturile provin de la minimum zece indivizi, după cum urmează: unul de 9-12 luni, doi de 12-24 luni, patru de 4-5 ani, trei de 5-7 ani. Aprecierea vârstei pe oasele lungi ne-a permis să relevăm o situație asemănătoare: majoritatea oaselor lungi sunt epifizate, iar structura și compactitatea țesutului osos demonstrează că indivizii sacrificați atinseseră vârsta maturității.

Equus caballus. A fost identificat în materialul provenit din bordeiul 12 un număr de 34 de piese osteologice atribuite calului. O proporție atât de mare de resturi pentru această specie ne face să credem că, deși subsidiar, specia era încă utilizată în alimentație, așa cum a fost utilizată de altfel și în celelalte așezări contemporane. Cele câteva urme de intervenție cu instrumente tăioase nu fac decât să confirme această presupunere. Dentiția prezentă este puternic erodată. Semnalăm identificarea unui individ tânăr (calcaneu cu tuber calcis neepifizat). Talia (coeficient Kieselwaller), calculată pe baza unui metatars întreg (130,1 cm), permite încadrarea exemplarului în categoria cailor de „duzină”, destul de frecvent întâlniți în așezările geto-dace¹⁶. Valoarea obținută intră de asemenea în limitele de variabilitate semnalate pentru așezările contemporane din Europa centrală și de vest (121-132,9 cm)¹⁷.

Canis familiaris. Cele patru fragmente osteologice atribuite câinelui provin mai probabil de la exemplare de talie medie și submedie, așa cum o sugerează cele câteva dimensiuni ce au putut fi prelevate: mandibulă – lung.P₁-M₃=55 mm, lung.M₁-M₃=24 mm; lung.M₁=13 mm; tibia – lăț.dist.=16 mm.

Sus scrofa. Au fost atribuite mistrețului cinci piese osteologice: un rest de mandibulă provenind de la un individ de circa 3 ani (M₃ ușor erodată, lung.M₃=45mm); un canin inferior provenind de la un exemplar mascul; un fragment distal de tibia; un fragment de metapod principal și un rest de condil mandibular, mai mari decât restul pieselor similare de porc domestic.

Cervus elaphus. Cele patru resturi atribuite cerbului sunt: un fragment de diafiză de metacarp, un fragment distal de radius, o falangă 1 cu lung.lat.=59, lăț.prox.=22, lăț.min.diaf.=17 mm și o falangă 2 cu lung.=50 mm, lăț.prox.=23 mm.

Capreolus capreolus. De la această specie provin trei piese osteologice: un fragment de metatars, o falangă 2 calcinată și un fragment de omoplat.

Lepus europaeus. Iepurele este reprezentat în materialul studiat printr-un singur rest de coxal cu diam.max.cavit. acetab.=13 mm.

În încheiere, suntem în măsură să avansăm câteva concluzii preliminare: se constată o acumulare importantă de material osteologic animal în stratul de umplutură al bordeiului; în ambele categorii de complexe predomină resturile mamiferelor domestice, pe primul loc aflându-se taurinele urmate de ovicaprine și porcine, cu excepția bordeiului, unde resturile porcinelor sunt pe locul secund, egalând chiar taurinele ca număr de indivizi estimați; deși datele nu sunt așa de numeroase, categoriile de vârstă estimate pentru speciile domestice indică modul deja cunoscut de exploatare a acestora: astfel, pentru taurine se observă predominanța categoriei maturilor, raportul dintre nematuri și maturi fiind de 26,7/73,3%. În cadrul categoriei nematurilor se observă un vârf al tăierilor în jurul vârstei de 24-28 luni, iar în cadrul categoriei maturilor în intervalul 3,5-5 ani. Se remarcă astfel preocuparea locuitorilor davei de la Grădiștea de a asigura reproducerea și chiar mărirea turmelor și, de asemenea, tendința de sacrificare pentru consum înainte ca producția de carne să se deprecieze. Pentru ovicaprine se observă un raport de circa 1/2 între nematuri/maturi, fapt ce sugerează că această specie era crescută în special pentru lapte, lână și, subsidiar, ca furnizoare de carne. Luând în considerație categoria nematurilor se observă că nu există indivizi sacrificați sub nouă luni și, având în vedere faptul că mieii se nasc în martie-aprilie¹⁸, se

¹⁶ S. Haimovici, *Caractéristiques des chevaux des Gêtes découverts dans la nécropole de Zimnicea*, în *Dacia*, N.S., 27, 1983, p. 88-89; idem, *op.cit.*, în *Thraco-Dacica*, VIII, 1987, 1-2, p. 150.

¹⁷ F. Audoin-Rouzeau, *La taille du cheval en Europe de l'Antiquité aux temps modernes*, în *Fiches d'ostéologie ani-*

male pour l'archéologie série B: mammifères, nr. 5, 1994, p. 24 (tabelul I).

¹⁸ A. J. Legge, J. Williams și P. Williams, *The determination of season of death from the mandible and bones of the domestic sheep (Ovis aries)*, în *Rivista di Studi Liguri*, A.LVII, 1991, 1-4, p. 50-51.

poate deduce că animalele erau sacrificate de regulă înaintea sezonului rece. În ceea ce privește porcinele, se remarcă o inversare a raportului în favoarea nematurilor, fapt de altfel lesne de înțeles la această specie crescută pentru carne; taliile estimate pentru principalele specii domestice sugerează existența unor animale de talie mică, care aparțineau probabil unor tipuri primitive, neameliorate; creșterea animalelor era ocupația de bază a locuitorilor davei de la Grădiștea. Acest fapt este ilustrat de proporția foarte mare de resturi atribuite animalelor domestice. Speciile vâdate au o pondere mică în cadrul materialului studiat, fiind semnalate numai în bordei și în una dintre gropi. Lista acestora este mai redusă decât în lotul analizat anterior¹⁹, unde au mai fost descoperite și resturi ale vulpii, ursului și pisicii sălbatice.

Speciile discutate nu epuizează lista faunei din zona așezării și nu pot clarifica în totalitate problemele legate de paleoeconomia populației de la Grădiștea. Elementele marcate în acest studiu vor fi urmărite și în continuare.

ARCHAEOZOLOGICAL DATA CONCERNING THE GETO-DACIAN SETTLEMENT OF GRĂDIȘTEA (BRĂILA COUNTY)

SUMMARY

Our research involves the study of the animal remains recovered from the Geto-Dacic level from Grădiștea settlement (2nd-1st centuries B.C.).

The bone samples come from four complexes: one dwelling (no. 12) and three pits (no 83, 147 and 148).

Table 1 shows the distribution of faunal remains by complexes. There can be found six domestic species: cattle, sheep/goat, pig, horse and dog. In comparison to animal husbandry, hunting seems to be of less importance. The ratio domestic/wild is 88.32/11.68 %, on the basis of the estimated number of individuals. The wild species identified in this bone assemblage are: wild boar, red deer, roe deer and hare.

The leading species of animal husbandry is cattle, followed by sheep/goat and pig. Only in dwelling the percentage of pig is higher than that of sheep/goat, on the basis of the estimated number of individuals.

The mean value of the withers height of cattle is 109.9 (Fock). The animals were slaughtered especially at 3.5-5 years. Most of the caprovines have reached maturity at the age of slaughter, which indicates that they had an economic value in addition to the provision of meat, which lays in the production of wool and milk. It seems that the lambs were slaughtered especially at the beginning of winter. Mass slaughter of pigs occurred before reaching maturity, fact which is characteristic for this species, raised primarily for the production of meat. Horse was used as a draught power and probably also as a source of meat.

TABLE EXPLANATIONS

Tab. 1. The distribution of the mammals species remains by complexes.

Tab. 2. The distribution of the main domestic species remains over the body regions, by complexes.

Tab. 3. The frequencies of the mammals species from dwelling 12 (on the basis of the number of remains).

Tab. 4. Metrical data for *Bos taurus* (in mm).

Tab. 5. The withers height values for *Bos taurus* (Fock) on the basis of the metacarpus and metatarsus.

Tab. 6. Metrical data for *Sus domesticus*.

¹⁹M. Șt. Udrescu, *op.cit.*, în *Istros*, VI, p. 49 (tabelul 1).